

УДК 7.012:[655.532:821.161.2-31](043.2)

Завертана Єлизавета Вячеславівна, студентка кафедри дизайну

Радько Катерина Володимирівна, науковий керівник, старший викладач кафедри дизайну Київський столичний університет Бориса Грінченка

Київ, Україна

ХУДОЖНЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОВІСТІ М. КОЦЮБИНСЬКОГО «ТІНІ ЗАБУТИХ ПРЕДКІВ» У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЄКТНОЇ КУЛЬТУРИ 1950-Х – 2020-Х РОКІВ

***Анотація.** Досліджено художні інтерпретації образів персонажів повісті Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків» в українській культурі другої половини від другої половини ХХ ст. до 2020-х років.*

Проаналізовано втілення ключових образів та символів твору у графічному дизайні, книжковому оформленні, театральних та кінематографічних візуалізаціях. Особливу увагу приділено трансформації візуальних образів: від радянської традиції оформлення до сучасного переосмислення етнокультурного коду. Робота демонструє, як візуальні рішення сприяють формуванню національної ідентичності, збереженню культурної пам'яті та передачі емоційного та символічного змісту літературного твору.

***Ключові слова:** графічний дизайн, книжкове оформлення, художня інтерпретація, візуальна ідентичність, культурна пам'ять, українська ідентичність, етнокультурний код, «Тіні забутих предків»*

Вступ. Повість Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків» є визначним твором української літературної спадщини, що поєднує у собі етнографічну достовірність, міфопоетичне осмислення світу та глибокий філософський зміст. Художні інтерпретації — у графічному дизайні, книжковому оформленні, театральних та кінематографічних візуалізаціях — відтворюють сюжет, формують культурну пам'ять і передають символічний та емоційний зміст, сприяючи осмисленню національної ідентичності.

Актуальність дослідження полягає у потребі аналізу трансформацій візуальної мови твору в контексті української проєктної культури 1950-х–2020-х років. Ключові мотиви та символи адаптуючись до різних історичних періодів і стилістичних напрямів, відображають культурні та соціальні трансформації України. Особливість художньої

інтерпретації, її ролі у формуванні сучасної візуальної ідентичності і збереженні етнокультурного коду, допомагає зрозуміти процеси збереження культурної пам'яті та національної ідентичності, які перегукуються з темами розвитку гуманітарного простору та ціннісних трансформацій у суспільстві.

Матеріали та методи. Матеріалом аналізу стали графічні та книжкові оформлення твору «Тіні забутих предків» різних періодів (1950-ті–2020-ті роки), театральні постановки, кінематографічні адаптації та архівні візуальні матеріали, що репрезентують розвиток української проєктної культури.

Методологія дослідження поєднує мистецтвознавчий аналіз, візуально-образне та типологічне порівняння, історико-культурний підхід. Застосовано метод аналізу аналогів для зіставлення традиційних і сучасних інтерпретацій, а також елементів етнокультурного коду, які впливають на формування образу України у візуальному мистецтві. Особливу увагу зосереджено на способах трансформації символів і на тому, як через дизайнерські рішення формується культурна пам'ять та національна ідентичність.

Результати. Дослідження художньої інтерпретації повісті Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків» у контексті української проєктної культури 1950-х–2020-х років показало, що ключові образи твору активно трансформуються та адаптуються до різних медіа й художніх практик.

Кінематографічна адаптація 1964 року Сергія Параджанова з художником-постановником Георгієм Якутовичем стала визначальним етапом у формуванні візуальної мови твору. Фільм відзначався автентичним відтворенням гуцульських костюмів, народних орнаментів та природних декорацій, створюючи унікальний символічний простір, який вплинув на подальше оформлення книжок і сценічні постановки [4,5].

У книжкових виданнях повісті другої половини ХХ століття простежується поєднання декоративно-фольклорних мотивів із традиційною радянською графікою: рамки, ілюстрації, сюжетна композиція. Такі оформлення використовували етнографічні елементи, природні ландшафти Карпат і народний костюм як символи національної ідентичності, що дозволяло зберігати культурну пам'ять у візуальній формі [1].

У 1990-х–2000-х роках художники почали експериментувати з композицією, кольором і типографікою, акцентуючи увагу на психологічних і міфологічних аспектах

твору. Ключові образи, як-от гуцульська природа, ритуальні дійства та символи, отримали нове художнє осмислення, адаптоване до сучасних візуальних практик [2–4].

Що стосується театральних адаптацій, відомо про постановки, які підкреслюють автентичність гуцульської культури через костюми, сценографію та музичне оформлення. Наприклад, у Рівненському академічному українському музично-драматичному театрі прем'єра вистави «Тіні забутих предків» відбулася 27 березня 2013 р. Під керівництвом режисера Ігоря Бориса, де акцент робився на поєднанні традиційних гуцульських орнаментів, елементів міфології та художньої пластики сцени [7]. У Луганському обласному академічному українському музично-драматичному театрі (м. Сєвєродонецьк) постановка «Тіні забутих предків» відбулася 20 травня 2019 р., де сценографія, костюми та музичне оформлення створювали автентичний культурний контекст, що дозволяло глядачам відчувати атмосферу Карпатського регіону та міфопоетичний зміст повісті [8].

У ХХІ столітті цифрові технології і медіа-проекти відкрили нові можливості для візуальної інтерпретації. Дизайн книжок та інсталяцій демонструє, як образи повісті можна переосмислити в інтерактивних і цифрових форматах, зберігаючи при цьому етнокультурний код і національну ідентичність [1,3].

Висновки. Аналіз візуальних і художніх рішень різних епох показує, як змінювалися акценти у сприйнятті твору — від декоративно-фольклорних форм радянського періоду до сучасного осмислення етнокультурного коду через експериментальні підходи та нові технології [1-2]. Значний внесок у формування візуального образу твору зробив художник Георгій Якутович, який у 1966–1967 рр. Створив глибокі за змістом ілюстрації до повісті. Його графіка поєднала національні традиції з емоційною виразністю, що стало взірцем для подальших поколінь дизайнерів і митців [4]. Кінематографічна адаптація Сергія Параджанова (1965 р.) відкрила нову сторінку в українській художній культурі — режисер перетворив фольклор і поезію Коцюбинського на символічну візуальну мову, яка стала основою сучасного мистецького переосмислення [5].

У театральному просторі повість отримала численні сценічні трактування, що підкреслюють її невичерпний потенціал. Як приклад можна навести українські постановки, присвячені творчості Михайла Коцюбинського: у Рівненському академічному музично-драматичному театрі (2013 р.) відбулася вистава з автентичними

гуцульськими костюмами, продуманою сценографією та музичним оформленням, що передавали атмосферу Карпатського регіону та міфопоетичний зміст повісті [7]. У Луганському обласному академічному українському музично-драматичному театрі (2019 р.) було представлено однойменну постановку, яка також акцентувала увагу на національних традиціях і художньому контексті твору. Постановка під керівництвом Тетяни Матасової виділялася особливою автентичністю костюмів, продуманою сценографією та музичним супроводом, створюючи цілісний культурний контекст для глядача [8].

Такі сценічні адаптації демонструють, що твір Коцюбинського продовжує надихати режисерів і глядачів та інтегрує літературні, етнографічні й емоційні елементи в сучасну українську проєктну культуру [6].

Таким чином, «Тіні забутих предків» перетворилися на культурний код української ідентичності, який у різних формах мистецтва зберігає духовну спадщину, фольклорні символи й філософське осмислення людини та природи. Через графічні, кінематографічні та театральні інтерпретації твір продовжує впливати на розвиток української проєктної культури, утверджуючи єдність традиції та сучасності та демонструючи, як художня інтерпретація формує національну візуальну ідентичність [6].

Список використаних джерел:

1. Балабуха Н. М., Здор О. Г., Радько К. В. (2024) Дизайн книги як проєктна робота студентів освітньої програми «Графічний дизайн» Університету Грінченка. АРТ-платФОРМА 9, (1). С. 304–323.
2. Балабуха Н. М., Здор О. Г., Радько К. В. (2024) Проєкти з дизайну книги студентів Університету Грінченка у виставковому просторі музею книги і друкарства України. Актуальні проблеми сучасного дизайну : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, КНУТД, 25 квітня 2024 року. С. 74–77.
3. Радько К. (2023). Методи побудови простору сучасної української книги у творчості Оксани Здор. Актуальні проблеми сучасного дизайну : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції, КНУТД. У 2-х т. Т. 2. С. 108-111.
4. Доценко В. Є. (2024) Творчість Георгія Якутовича на тлі розвитку української графіки 1960-1980-х рр.: до постановки питання. Вісник Нержавної академії керівних кадрів культури і мистецтв. С. 243–248.
5. Приставська Л. М. (2025) Сергій Параджанов як місце пам'яті в сучасній Україні. Кваліфікаційна робота. — Львів : Заклад вищої освіти «Український католицький

університет»

6. Брюховецька О. В. «По той бік потягу до смерті: “Тіні забутих предків” Михайло Коцюбинський і Сергія Параджанова» // Наукові записки НаУКМА. — 2015. — Т. 166: Теорія та історія культури. — С. 70-74.
7. Рівненський академічний український музично-драматичний театр. (2013) Прем'єра вистави «Тіні забутих предків». URL: <https://dramteatr.com.ua/press/item/1265> (дата звернення: 30.10.2025).
8. «Тіні забутих предків» — обласний академічний український музично-драматичний театр (м. Сєверодонецьк, 2019). — URL: <https://sd.ua/afisha/11121> (дата звернення: 30.10.2025).